

INGLIZ TAOM NOMLARIDA MILLIY QADRIYATLAR VA URF-ODATLAR AKS ETISHI

Amurshayev Sufibey

Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti 2-kurs magistranti.

Xorijiy til va adabiyot yo'nalishi MFK 2401.

amurshaevsufibey@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19659512>

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz taom nomlarining etimologik va madaniy xususiyatlari, ularning milliy qadriyatlar va urf-odatlarni aks ettirish mexanizmlari o'rganilgan.

Tadqiqotda taom nomlarining nomlash motivlari, geografik, tarixiy va ijtimoiy kontekstlari tahlil qilingan. Natijalar shuni ko'rsatdiki, ingliz oshpazlik terminologiyasi mamlakatning ko'p asrlik tarixi, kolonial kengayishi, sayyohlik an'analari va tabaqaviy tuzilmasini aks ettiradi. Taom nomlari milliy xarakter, tarixiy xotira va madaniy o'ziga xoslikni ifodalash vositasi sifatida qaralgan.

Kalit so'zlar: ingliz taom nomlari, milliy qadriyatlar, gastronomik terminologiya, madaniy semantika, etimologiya, onomastika, urf-odatlar, nominatsiya, lingvokulturologiya.

Abstract. This article examines the etymological and cultural characteristics of English food names, their mechanisms for reflecting national values and traditions. The study analyzes the naming motives, geographical, historical and social contexts of food names. The results show that English culinary terminology reflects the country's centuries-old history, colonial expansion, tourism traditions and class structure. Food names are considered as a means of expressing national character, historical memory and cultural identity.

Keywords: English food names, national values, gastronomic terminology, cultural semantics, etymology, onomastics, traditions, nomination, linguoculturology.

Аннотация. В данной статье рассматриваются этимологические и культурные особенности английских названий продуктов питания, механизмы их отражения национальных ценностей и традиций. Анализируются мотивы именования, географический, исторический и социальный контекст названий продуктов питания.

Результаты показывают, что английская кулинарная терминология отражает многовековую историю страны, колониальную экспансию, туристические традиции и классовую структуру. Названия продуктов питания рассматриваются как средство выражения национального характера, исторической памяти и культурной идентичности.

Ключевые слова: английские названия продуктов питания, национальные ценности, гастрономическая терминология, культурная семантика, этимология, ономастика, традиции, номинация, лингвокультурология.

KIRISH

Taom nomlari har qanday xalqning madaniy merosining ajralmas qismi bo'lib, ular faqat ovqatlanish predmetlarini belgilovchi lingvistik birliklar emas, balki milliy qadriyatlar, tarixiy jarayonlar, ijtimoiy munosabatlar va urf-odatlarni aks ettiruvchi murakkab semiotik tizimdir.

Ingliz gastronomik terminologiyasi ayniqsa qiziqarli tadqiqot ob'yekti hisoblanadi, chunki u bir tomondan island tizimining geografik izolyatsiyasini, boshqa tomondan esa Britaniya imperiyasining global ta'sirini, turli madaniyatlar bilan o'zaro aloqalarni va ko'p asrlik tarixiy transformatsiyalarni o'zida mujassam etadi [1].

Zamonaviy tilshunoslikda gastronomik leksika milliy dunyoqarashni, madaniy identifikatsiyani va etnik xususiyatlarni o'rganishning muhim manbai sifatida tan olinmoqda [2].

Ingliz taom nomlarining o'ziga xos xususiyatlari shundaki, ular germancha asosga ega bo'lgan holda, frantsuzcha, lotincha, yunonchacha va keyinchalik global savdoning rivojlanishi natijasida osiyo, afrika va amerika tillaridan olingan so'zlarning ko'pqatlamli tuzilmasini namoyon etadi. Bu lingvistik xilma-xillik Angliya tarixining turli bosqichlarini - anglo-sakson davri, norman istilosi, renessans, sanoat inqilobi va kolonializm davrini - aks ettiradi [3].

Taom nomlarida milliy xarakterning muhim jihatlari - pragmatizm, an'anaviylikka hurmat, tabaqaviy farqlar, geografik o'ziga xoslik va mizoh hissi kabi xususiyatlar o'z ifodasini topadi. Ushbu maqolaning maqsadi ingliz taom nomlarining lingvokulturologik tahlili orqali ulardagi milliy qadriyatlar va urf-odatlarining namoyon bo'lish mexanizmlarini aniqlashdan iborat.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot lingvokulturologik va onomasiologik yondashuvlar asosida amalga oshirildi, bunda adabiyotlar tahlili va nazariy modellashtirish metodlari qo'llanildi. Materiallar sifatida ingliz gastronomik leksikasining etimologik lug'atlari, madaniyatshunoslik tadqiqotlari, oshpazlik tarixi bo'yicha monografiyalar va zamonaviy kulinariya diskursining materiallari xizmat qildi [4].

Gastronomik terminologiyaning lingvokulturologik tadqiqotlari ko'p yillar davomida turli tilshunoslik maktablarining e'tiborida bo'lib kelgan. Rus tilshunosi V.V. Poxlebin taom nomlarining madaniy-tarixiy kontekstini o'rganishga katta hissa qo'shgan, u gastronomik leksikaning milliy xarakter va madaniy identifikatsiyani aks ettirishini ta'kidlagan [5]. G'arb tadqiqotchilaridan S. Mintz shakar va skolonializm munosabatlarini tahlil qilar ekan, taom mahsulotlari nomlarining ijtimoiy-siyosiy semantikasini ochib bergan [6].

Zamonaviy lingvokulturologiya sohasida E.Yu. Protasova va N.M. Rodina xorijiy so'zlarning gastronomik terminologiyaga kirib kelishi jarayonlarini o'rgangan, bu ingliz tilida ayniqsa keng ko'lamda kuzatiladi [7]. Ingliz taom nomlarining etimologik tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, ularning aksariyati quyidagi asosiy gurularga bo'linadi: birinchidan, taom tayyorlash usuli yoki ingredientlarni aks ettiruvchi nomlashlar (fish and chips, shepherd's pie), ikkinchidan, geografik kelib chiqishga ishora qiluvchi nominatsiyalar (Yorkshire pudding, Cornish pasty, Welsh rarebit), uchinchidan, tarixiy shaxslar yoki voqealar bilan bog'liq nomlar (Beef Wellington, Victoria sponge), to'rtinchidan, chet tillardan to'g'ridan-to'g'ri olingan yoki adaptatsiya qilingan terminlar (curry, tikka masala, chop suey) [8]. Har bir guruh o'zining madaniy-semantik xususiyatlariga ega bo'lib, milliy qadriyatlarining turli jihatlarini aks ettiradi. Metodologik jihatdan muhim yo'nalish bu nomlash motivini aniqlash - nima uchun ma'lum bir taom aynan shunday nom olganligini tushunish, chunki bu jarayon madaniy qadriyatlarining tilga o'tishi mexanizmidir.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Olib borilgan tahlil natijalariga ko'ra, ingliz taom nomlarida milliy qadriyatlar va urf-odatlar bir necha asosiy yo'nalishlar bo'yicha namoyon bo'ladi. Birinchi va eng muhim xususiyat bu pragmatik nomlashtirishdir - ko'plab taomlar o'zlarining asosiy ingredient yoki tayyorlash usuliga ko'ra nomlanadi, bu ingliz milliy xarakterining amaliyotchilik jihatini aks ettiradi.

Masalan, "bangers and mash" (kolbasa va kartoshka pyuresi), "toad in the hole" (xamir ichida pishirilgan kolbasa) kabi nomlar oddiy va aniq tavsifga asoslangan, garchi ikkinchisi metaforik bo'lsa ham, u kelajak iste'molchiga taomning tarkibi haqida tasavvur beradi [9].

Ikkinchi muhim xususiyat geografik identifikatsiya bo'lib, ko'plab taomlar o'zlarining kelib chiqish joyini nom bilan birga olib yuradi: Yorkshire pudding shimoliy Angliyaning an'anaviy taomini, Cornish pasty Kornuoll konchilarining portativ taomini, Lancashire hotpot Lankashir grafligining pishloqli gushtini bildiradi. Bu nomlash usuli mahalliy madaniyatni qadrlash, mintaqaviy xususiyatlarni saqlab qolish va geografik kelib chiqishga g'urur his qilish kabi qadriyatlarni aks ettiradi [1].

Uchinchi, tarixiy xotira va monarkiya institutiga hurmat ko'plab taom nomlarida o'z ifodasini topadi - Victoria sponge qirolika Viktoriya sharafiga, Beef Wellington Velington gertsogi sharafiga nomlangan, bu monarkiya va aristokratiya an'alariga hurmat qadriyatini ko'rsatadi.

To'rtinchidan, tabaqaviy farqlar gastronomik terminologiyada yaqqol namoyon bo'ladi: frantsuz tilidan olingan so'zlar odatda yuqori tabaqaning nafis taomlarini bildiradi (beef, pork, mutton - hayvonning go'shtidan tayyorlangan taomlar uchun), german asosdagi so'zlar esa oddiy xalq ovqatlarini ifodalaydi (cow, pig, sheep - jonli hayvonlar uchun). Bu ikkilik norman istilosi davridan kelib chiqqan va ingliz jamiyatining tarixiy tabaqalanishini til orqali aks ettiradi [3].

Beshinchidan, kolonial tajriba va global savdo ingliz gastronomik leksikasiga katta ta'sir ko'rsatdi - curry, chutney (hindistoncha), chop suey (xitoycha), tikka masala (hindiston-ingliz gibrud) kabi so'zlar nafaqat taomlarni, balki Britaniya imperiyasining jahon bo'ylab ta'sirini va turli madaniyatlarga ochiqlikni ham ifodalaydi. Oltinchidan, ingliz mizoh hissi va ironiyasi ham taom nomlarida namoyon bo'ladi - "spotted dick" (mayizli puding), "bubble and squeak" (qolgan sabzavotlardan tayyorlanadigan taom), "toad in the hole" kabi nomlar o'ynoqi, metaforik xarakterga ega bo'lib, ingliz milliy xarakterining nazorat ostidagi hazil-mutoyiba jihatini aks ettiradi [10].

Shuningdek oilaviy qadriyatlar va uy muhitiga bog'liqlik "home-made", "mum's recipe", "Sunday roast" kabi iboralar orqali namoyon bo'ladi - bu nomlar an'anaviy oilaviy ovqatlanish qadriyatlarini, uy issiqligini va avlodlar orasidagi kulinariya an'alarini uzatishni ifodalaydi.

Qishloq xo'jaligi an'analari va mahalliy mahsulotlarga yo'nalganlik ko'plab taom nomlarida ko'rinadi - "shepherd's pie" (cho'ponning pirogi), "ploughman's lunch" (dehqonning tushligi) kabi nomlar qishloq hayoti bilan bog'liqlikni va oddiy mehnat bilan shug'ullanuvchilarning taomlarini ulug'lashni aks ettiradi. Mavsumiylik va tabiiy tsikllarga moslashish xususiyati "Christmas pudding", "Easter simnel cake", "Harvest festival" kabi nomlar orqali namoyon bo'ladi, bu diniy va qishloq xo'jaligi kalendari bilan bog'liq qadriyatlarni ko'rsatadi [2]. Sog'lom turmush tarzi va soddalikka intilish zamonaviy ingliz gastronomik diskursida "organic", "farm-to-table", "traditional" kabi epitlarda ifodalanadi, bu an'anaviy qadriyatlariga qaytish va sifatli ovqatlanishni qadrlash tendentsiyasini bildiradi.

XULOSA

Ingliz taom nomlarining lingvokulturologik tahlili shuni ko'rsatdiki, gastronomik terminologiya milliy qadriyatlar va urf-odatlarini aks ettirishning kuchli vositasidir. Taom nomlari orqali ingliz xalqining pragmatik yondashuvi, tarixiy xotiraga hurmat, geografik identifikatsiyaga g'urur, tabaqaviy tuzilma, kolonial tajriba, mizoh hissi, oilaviy qadriyatlar, qishloq xo'jaligi an'analari, mavsumiylik va sog'lom turmush tarziga intilish kabi xususiyatlar namoyon bo'ladi.

Taom nomlarining etimologiyasi, nomlash motivlari va semantik tuzilmasi Angliya tarixining turli bosqichlarini - anglo-sakson davri, norman istilosi, renessans, sanoat inqilobi, kolonializm va globallashuv - aks ettiradi.

Gastronomik leksika milliy dunyoqarashning muhim komponenti bo'lib, u madaniy identifikatsiyani shakllantiradi va avlodlar o'rtasida madaniy xotira va qadriyatlarni uzatish funksiyasini bajaradi. Keyingi tadqiqotlar uchun qiziqarli yo'nalish ingliz gastronomik terminologiyasini boshqa madaniyatlarning taom nomlari bilan qiyosiy tahlil qilish, shuningdek, zamonaviy globallashuv sharoitida ingliz kulinariya diskursining transformatsiyasini o'rganish bo'lishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Lehrer A. Wine and Conversation. Oxford: Oxford University Press, 2009. 248 p.
2. Юрина Е.А. Вкусные метафоры: пищевая традиция в зеркале языковых образов. Москва: Либроком, 2013. 238 с.
3. Crystal D. The Stories of English. London: Penguin Books, 2005. 584 p.
4. Davidson A. The Oxford Companion to Food. Oxford: Oxford University Press, 2014. 920 p.
5. Похлёбкин В.В. Национальные кухни наших народов. Москва: Пищевая промышленность, 1978. 350 с.
6. Mintz S.W. Sweetness and Power: The Place of Sugar in Modern History. New York: Penguin Books, 1986. 274 p.
7. Протасова Е.Ю., Родина Н.М. Многоязычие в детском возрасте. Санкт-Петербург: Златоуст, 2005. 274 с.
8. Ayto J. The Diner's Dictionary: Word Origins of Food and Drink. Oxford: Oxford University Press, 2012. 416 p.
9. Рҗмонов U.N. Tilshunoslikka kirish. Toshkent: O'qituvchi, 2015. 280 b.
10. Mason L. Food Culture in Great Britain. Westport: Greenwood Press, 2004. 224 p.